

HANS FÄLLMAN

Eftertanken på efterkälken

Hans Fällman, journalist och frilansskribent, är informatör vid medicinskt-odontologiska fakulteten, Umeå universitet.

den massmediala forntiden, när morgontidningarna utkom på morgonen och kvällstidningarna på kvällen, hade ordet »pressläggning« en alldeles särskild klang. Det var det gyllene ögonblick som hela verksamheten roterade omkring och inför. När pressläggningen väl hade passerat var morgondagens spalter ristade i sten, och ingenting förutom krig, örlog, större olyckshändelser i spridningsområdet eller ett grovt stavfel i huvudledaren kunde ändra dem.

Vi som har fått vara med om en pressläggning eller flera vet att ordets betydelse är rent bokstavig och syftade på momentet när tryckaren lade in plåtarna i pressen för att låta den rulla.

Det var magin i detta ögonblick, ofta firat med en medhavd smörgås på centralredaktionen, som gjorde tidningsarbetet värt mödan.

Min egen mediebane inleddes på en tvåbemannad lokalredaktion ett gott stycke norr om Dalälven. Jag inbillar mig att arbetet var ganska likt en distriktsläkares. Områdesansvaret och den dagliga närkontakten med kunderna var strängt taget desamma som den då gryende primärvårdens, liksom den dagliga kampen med alla högt specialiserade och djupt fikonspråkkunniga besserwissrar på centralredaktionen nere i staden.

Jag arbetade för en dagstidning som trycktes fem mil bort. Internet var inte påtänkt, och ingen hade ännu fått ett enda spam. Den dagliga pressläggningen inträffade därför i realiteten vid två tillfällen: halv tolv på dagen och halv åtta på kvällen. Vid dessa heliga tidpunkter avgick bussen mot centralorten, med eller utan våra bidrag i tidningsföretagets klarblå annons- och redaktionsmanusväska.

Allt som missade dessa avgångar med aldrig så lite blev kvar på utposten i åtskilliga timmar. Oavsett om det hade hänt med eller utan min förskyllan var jag i sådana lägen hänvisad till att snällt invänta nästa tur, att ringa in texter per

telefon eller – om bilder var involverade – att köra ner den egna bilen till centralorten för personlig leverans.

Jag kan garantera att en sådan arbetsordning bygger upp en stark känsla för vad en deadline är och borde vara.

I min nuvarande arbetsmiljö, i utkanten av akademien, förekommer en liknande hets när anslag och pengar är inblandade.

... och som grädde på moset har webben öppnat alla möjligheter för hetsade journalister och andra att skriva in och lägga ut uppgifter som de ännu inte hunnit förstå, än mindre kontrollera.

de (alla som varit i närheten av en forskningsenhet när rådsansökningarna ska in kring mitten av april vet vad jag menar), men annars kvarlever här en mer tillbakalutad arbetsgång där lämningsstider uppfattas som ett relativt begrepp med ett stort inslag av förhandlingsbarhet. För båda ytterligheterna gäller att om det över huvud taget måste vara bråttom, får det bli i sista minuten.

Dagens medievärld har däremot snabbt arbetat sig in i ett slags ständig pressläggning. De flesta tidningar trycks numera i olika upplagor flera gånger per dag eller natt. Sedan lång tid återbrukar radion sina plingnyheter minst en gång i timmen under större delen av dygnet. Teven är inte sämre, i varje fall inte på vardagsmorgnarna, och som grädde på

moset har webben öppnat alla möjligheter för hetsade journalister och andra att skriva in och lägga ut uppgifter som de ännu inte hunnit förstå, än mindre kontrollera.

Rent konkret har pressläggningsögonblicken faktiskt åtminstone en viktig funktion: att framtvunga publicistiska beslut. Så länge det bara fanns en eller några sådana brytpunkter per dygn gavs det också tid och utrymme för att granska och överväga det som skulle publiceras – åtminstone för den utgivare som skulle stå ansvarig för varje ord, under goda omständigheter också för en hel grupp med kloka huvuden.

I den ständiga pressläggningens era har de här besluten mer eller mindre medvetet förts över till överstressade enskilda redaktörer.

Allt oftare ser man fenomenet att sanningen – eller åtminstone det reellt verifierbara – sakta destilleras fram genom att senare och mer kontrollerade versioner publiceras. På vägen dithän har emellertid rätt mycket av grova saksaker, rena dumheter, falska beskyllningar och lösa rykten hunnit sättas i omlopp.

Forskare i kommunikationsvetenskaperna må väl så småningom – om det nu blir något läsbart kvar att forska på – närmare utreda vad den här situationen fått för konsekvenser.

En är i varje fall uppenbar:

Eftertanken åker på efterkälken.

Hans Fällman